

ks. Grzegorz Piekarz

<https://orcid.org/0009-0007-3330-1095>

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

<https://ror.org/0583g9182>

Kryteria dopuszczalności utworów muzycznych do liturgii w nauczaniu Kościoła po Vaticanum II

Pytanie o kryteria dopuszczalności utworów muzycznych do liturgii w gruncie rzeczy wypływa z troski o piękne i godne sprawowanie świętych obrzędów. Skoro liturgia „jest szczytem, do którego zmierza działalność Kościoła, i jednocześnie jest źródłem, z którego wypływa cała jego moc”¹ – jak naucza Sobór Watykański II – winna zatem być otoczona szczególną troską przejawiającą się w jej poprawnym, godnym i ważnym celebrowaniu. Ponieważ jest ona najwyższą formą sprawowanego kultu i uświęcającego Bożego działania, nie powinno mieć w niej miejsce nic, co świeckie i światowe. Dlatego jej celebrowanie jest bardzo dokładnie określone przez Magisterium Kościoła². Warto tu też przypomnieć, że „czynności liturgiczne nie są czynnościami prywatnymi, lecz kultem Kościoła będącego «sakramentem jedności»”³ i dlatego „nikomu innemu, choćby nawet był kapłanem, nie wolno na własną rękę niczego dodawać, ujmować lub zmieniać w liturgii”⁴. Normy liturgiczne winny zatem być

1 Sobór Watykański II, Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, 10.

2 Por. Święta Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Musicam sacram*, 60, 63.

3 Sobór Watykański II, Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, 26.

4 Sobór Watykański II, Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, 22.

z wielką pieczołowitością ściśle zachowane⁵, a odpowiedzialność za dokładne ich przestrzeganie w parafiach spoczywa na księdzu proboszczu i wspierających go księżach wikariuszach⁶.

Normy te dostarczają wielu wskazówek dotyczących dopuszczalności utworów muzycznych do liturgii. Niestety, rzeczywistość nierzadko odbiega od nauczania Kościoła. Pojawianie się różnych utworów muzycznych w liturgii, zarówno śpiewanych przez zgromadzenie wiernych, jak i wykonywanych przez zespół wokalny, solistę, chór czy orkiestrę, rodzi pytania o zgodność tych kompozycji z duchem liturgii. Czy można je wykonać w czasie liturgii? Jeśli tak, to jakie kryteria określają, aby dany utwór dopuścić do liturgii, a inny nie? Powstaje też następne pytanie: kto ma prawo takiej weryfikacji dokonać oraz gdzie szukać owoców takiej weryfikacji?

Formy muzyki sakralnej, które tym kryteriom są poddawane to: chorał gregoriański, sakralny śpiew ludowy, wokalna muzyka chóralna i solowa oraz muzyka instrumentalna⁷. W niniejszym artykule zostaną one poddane analizie w kontekście ich dopuszczalności do liturgii.

Należy też zaznaczyć, że terminy muzyka liturgiczna, muzyka sakralna, muzyka kościelna i muzyka religijna, które będą tu używane, nie należy traktować jako synonimy. Muzyka religijna bowiem to ta, która odnosi się do Pana Boga i może być używana w różnych sferach i kulturach ludzkiej egzystencji. Muzyka kościelna odnosi się już do kręgu chrześcijańskiego. Muzyka sakralna ma znacznie węższy zakres i dotyczy muzyki liturgicznej, ale także odnosi się do muzyki, która powstała dla liturgii, ale nie jest w niej wykonywana (np. z powodu zmian dokonanych przez kompozytora w tekście *ordinarium missae*, do którego napisał muzykę). Najwęższy zakres znaczeniowy posiada termin „muzyka liturgiczna” i odnosi się wyłącznie do utworów, które spełniają określone kryteria i zostały dopuszczone do liturgii przez kompetentną władzę. Tylko ten rodzaj muzyki może być wykonywany w czasie liturgii⁸.

---

5 „Czuję się zatem w obowiązku skierować gorący apel, ażeby podczas sprawowania Ofiary eucharystycznej normy liturgiczne były zachowywane z wielką wiernością. Są one konkretnym wyrazem autentycznej eklezjalności Eucharystii; takie jest ich najgłębsze znaczenie. Liturgia nie jest nigdy prywatną własnością kogokolwiek, ani celebransa, ani wspólnoty, w której jest sprawowana tajemnica” (Jan Paweł II, Encyklika *Ecclesia de Eucharistia*, 52).

6 Por. *Instrukcja Episkopatu Polski o muzyce liturgicznej po Soborze Watykańskim II*, w: *Prawodawstwo muzyki liturgicznej*, 5.

7 Por. Święta Kongregacja Obrzędów, *Instrukcja Musicam sacram*, 4b.

8 Por. *Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o muzyce kościelnej*, 5, www.episkopat.pl/instrukcja-konferencji-episkopatu-polski-o-muzyce-koscielnej (08.03.2022).

Należy jeszcze dodać, że przy ocenie utworu, który ma zostać dopuszczony do liturgii bądź odrzucony, trzeba wziąć pod uwagę zarówno tekst, jak i muzykę (głównie w przypadku utworów wokalnych i wokально-instrumentalnych). Jeśli tekst jest zaczerpnięty z Pisma Świętego lub z ksiąg liturgicznych, jest on z definicji liturgiczny i nie podlega żadnym weryfikacjom⁹. W przypadku innego tekstu musi on zostać zatwierdzony przez kompetentną władzę. Jeśli chodzi o warstwę muzyczną, trzeba stwierdzić, czy muzyka właściwie oddaje treść tekstu i służy w jego jeszcze głębszym zrozumieniu, czy może raczej przeszkadza w jego odbiorze. Chodzi o dostrzeżenie i stwierdzenie pewnej symbiozy między muzyką a tekstem, któremu ma ona służyć. Oceną tej harmonii zajmują się komisje muzyczne powoływane przez biskupa miejsca, które doradzają mu w tej materii¹⁰.

Zatem jakie kryteria decydują o tym, że poszczególne formy muzyki sakralnej są dopuszczane do liturgii, a inne nie?

Śpiew gregoriański

Śpiew gregoriański zawsze był uważany za wzór i ideał śpiewu liturgicznego. Do czasu Soboru Watykańskiego II, gdy liturgia była celebrowana wyłącznie w języku łacińskim, w zasadzie było to oczywiste. Sytuacja się zmieniła wraz z ogłoszeniem Konstytucji o liturgii *Sacrosanctum Concilium*, która dopuściła użycie języków narodowych w liturgii¹¹. Jednocześnie dokument ten przypomina, że należy nadal „dbać o to, aby wierni umieli wspólnie odmawiać lub śpiewać także w języku łacińskim stałe części Mszy świętej dla nich przeznaczone”¹². Na skutek soborowej reformy zaczęły powstawać nowe pieśni i kompozycje w językach narodowych, które – obok już istniejących – wprowadzane do liturgii powodowały stopniowe ograniczenie obecności śpiewu gregoriańskiego w celebracjach liturgicznych.

Magisterium Kościoła nie pozostaje jednak obojętne wobec takiego rozwoju faktów. Już w Konstytucji o liturgii stwierdza, iż „Kościół uznaje śpiew gregoriański za własny śpiew liturgii rzymskiej. Dlatego w liturgii powinien zajmować on pierwsze miejsce wśród innych równorzędnych rodzajów śpiewu”¹³.

9 Por. Sobór Watykański II, Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, 121.

10 Por. Święta Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Musicam sacram*, 68–69.

11 Por. Sobór Watykański II, Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, 36, 54.

12 Sobór Watykański II, Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, 36, 54.

13 Sobór Watykański II, Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, 116.

Zatem nie tylko zachowuje się używanie języka łacińskiego w obrządkach łacińskich, ale uważa się śpiew gregoriański jako wzorcowy w celebracjach liturgicznych. Przyczyna takiego stanu rzeczy jest oczywista – jak zauważa ks. Joachim Waloszek – gdyż „muzyka gregoriańska wykazuje doskonałą zgodność ze strukturami chrześcijańskiej modlitwy oraz z formą i treścią wydarzeń liturgicznych”¹⁴. Ważne jest zwrócenie uwagi na stwierdzenie, iż

należy doprowadzić do końca wzorcowe wydanie ksiąg śpiewu gregoriańskiego, a nawet przygotować bardziej krytyczne wydanie ksiąg ogłoszonych już po reformie dokonanej przez św. Piusa X. Zaleca się również przygotowanie wydania, zawierającego łatwiejsze melodie, do użytku mniejszych wspólnot¹⁵.

Takie księgi, zatwierdzone przez Stolicę Apostolską, zawierające śpiewy gregoriańskie rzeczywiście powstały i warto tu wymienić niektóre: *Kyriale*, *Graduale simplex*, *Graduale triplex*, *Graduale novum* i inne¹⁶. Księgi te stanowią swoisty kanon, który równocześnie pełni funkcję kryterium, pozwalającego na wykonywanie znajdujących się w nich kompozycji w czasie liturgii.

Takie samo stanowisko prezentuje posoborowa Instrukcja *Musicam sacram*, w której stwierdza się, że „śpiew gregoriański, jako właściwy liturgii rzymskiej, zajmuje, wśród innych równorzędnych, naczelne miejsce”¹⁷. W kontekście omawianego tematu dokument ten podaje także ważną wskazówkę, że melodie śpiewów gregoriańskich „znajdują się w wydaniach autentycznych i tych należy używać”¹⁸. Zatem nie jest możliwe, by inne utwory łacińskie mogły być wykonywane w czasie liturgii.

Instrukcja Episkopatu Polski o muzyce liturgicznej po Soborze Watykańskim II z roku 1979 nawiązuje do stwierdzeń Stolicy Apostolskiej przytoczonych wyżej i przypomina o konieczności obecności śpiewu gregoriańskiego w posoborowej liturgii oraz o obowiązku uczenia najprostszych śpiewów wszystkich

14 J. Waloszek, *Teologia muzyki. Współczesna myśl teologiczna o muzyce*, Opole 1997, s. 278.

15 Sobór Watykański II, Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, 117.

16 Por. T. Sinka, *Zarys liturgiki*, Kraków 1997, s. 44.

17 Święta Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Musicam sacram*, 50a. Można się tutaj spierać nad logicznością tej wypowiedzi: „równorzędny” czy „naczelny”. Jednak nie to jest przedmiotem rozważań w tym artykule.

18 Święta Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Musicam sacram*, 50a.

wiernych¹⁹. Dodaje jednak dwie ważne informacje. Pierwsza mówi o konieczności nauczania śpiewu gregoriańskiego:

Należy [...] zatroszczyć się w szczególny sposób o to, by chorał gregoriański znalazł więcej miejsca niż dotąd w liturgii Seminariów Duchownych, domów zakonnych, podczas rekolekcji i zjazdów duchowieństwa, w kościołach katedralnych, zwłaszcza w ramach odprawianej tam liturgii w języku łacińskim, a także w większych kościołach²⁰.

Druga natomiast stwierdza, że „minimum repertuaru gregoriańskiego zawiera mały śpiewnik *Jubilate Deo* wydany w Rzymie, 14 kwietnia 1974, z okazji Roku Świętego”²¹. Śpiewnik ten staje się w omawianym kontekście kolejnym kryterium odniesienia, które określa, jakie śpiewy gregoriańskie mogą być wykonywane w czasie liturgii i w jakich momentach.

Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o muzyce kościelnej (14 października 2017) opublikowana w 50. rocznicę wydania *Instrukcji Musicam sacram*²² stwierdza, że wciąż za mało w posoborowej odnowie liturgicznej jest śpiewu gregoriańskiego, jako własnego śpiewu liturgii rzymskiej²³. Dlatego postuluje, by Liturgię godzin wykonywać głównie w oparciu o tony gregoriańskie²⁴, systematycznie nauczać wiernych prostych form śpiewu gregoriańskiego²⁵, dbać o obecność mszy łacińskiej i śpiewu gregoriańskiego w liturgiach sprawowanych w Kościele w Polsce oraz o organizowanie kursów i studiów w tej muzycznej tradycji²⁶. Odniesienie do kryteriów dopuszczalności śpiewów gregoriańskich w liturgii znajdują się głównie w dwóch stwierdzeniach. Po pierwsze: „Śpiewy wykonywane podczas liturgii muszą być zatwierdzone przez władzę kościelną. Wynika stąd obowiązek weryfikacji tekstów i melodii”²⁷. Pomocą w tej materii winny służyć Komisje Muzyki Kościelnej. Po drugie, przypomina się, że śpiewniki liturgiczne winny zawierać wyłącznie pieśni zatwierdzone do liturgii, w tym także śpiewy gregoriańskie²⁸.

19 Por. *Instrukcja Episkopatu Polski o muzyce liturgicznej*, 17.

20 *Instrukcja Episkopatu Polski o muzyce liturgicznej*, 31d.

21 *Instrukcja Episkopatu Polski o muzyce liturgicznej*, 31d.

22 Por. *Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o muzyce kościelnej*, 1.

23 Por. *Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o muzyce kościelnej*, 8.

24 Por. *Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o muzyce kościelnej*, 25b–c, 27.

25 Por. *Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o muzyce kościelnej*, 58.

26 Por. *Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o muzyce kościelnej*, 63a, c.

27 *Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o muzyce kościelnej*, 41

28 Por. *Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o muzyce kościelnej*, 41b.

Sakralny śpiew ludowy

Sobór Watykański II poucza, że śpiew kościelny, a w nim sakralny śpiew ludowy, „jako związany ze słowami, jest nieodzowną oraz integralną częścią uroczystej liturgii”²⁹. Zatem nie jest on jakimś dodatkiem do niej, ale ją w sposób istotowy współtworzy. Stwierdza także, iż „należy umiejętnie pielęgnować religijny śpiew ludu, aby głos wiernych mógł rozbrzmiewać podczas nabożeństw i samej liturgii, stosownie do zasad i przepisów rubryk”³⁰. Podaje też ważną informację w omawianym tu temacie, iż Kościół jest otwarty na nowe dzieła sakralne i dopuszcza do służby Bożej wszystkie formy prawdziwej sztuki, jeżeli posiadają odpowiednie przymioty. Do nich należą: ścisły związek z czynnością liturgiczną, charakter modlitewny śpiewów, dążność do jedności zgromadzonych wiernych oraz uroczysty ich charakter³¹. Prawo oceny tych przymiotów, a w konsekwencji akceptacji tych utworów jako liturgiczne, Kościół zastrzega wyłącznie dla siebie. *Sacrosanctum Concilium* podaje w sposób oczywisty, że „prawo kierowania sprawami liturgii należy wyłącznie do władzy Kościoła. Przysługuje ono Stolicy Apostolskiej oraz, zgodnie z prawem, biskupowi”³². W dalszej części dodaje, że prawo to należy także do ustanowionych zgodnie z prawem konferencji biskupów, właściwych danemu terytorium³³.

Instrukcja *Musicam sacram* w zasadzie przypomina nauczanie soborowe, ale trzeba też podkreślić, że bardzo mocno akcentuje i w wielu miejscach zaznacza konieczność zatwierdzenia poszczególnych śpiewów – zarówno tekstów, jak i melodii – przez kompetentną władzę³⁴, ponieważ liturgia nie jest polem jakichkolwiek eksperymentów. Dlatego Kościół nie pozwala, by do świątyni, „choćby tylko na próbę, zostało wprowadzone cokolwiek, co nie odpowiada świętości miejsca, godności obrzędów liturgicznych i pobożności wiernych”³⁵. Dokument *Musicam sacram* używa terminu „władza terytorialna”³⁶, co rodzi pytanie: czy określenie to dotyczy episkopatów krajowych, władzy biskupa diecezjalnego, czy też obejmuje oba te podmioty? Znany liturgista Tarsycjusz

29 Sobór Watykański II, Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, 112.

30 Sobór Watykański II, Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, 118.

31 Por. Sobór Watykański II, Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, 112.

32 Sobór Watykański II, Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, 22.

33 Por. Sobór Watykański II, Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, 22.

34 Por. Święta Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Musicam sacram*, 32, 35, 54, 55, 57.

35 Święta Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Musicam sacram*, 60.

36 Por. Święta Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Musicam sacram*, 32, 35, 54, 55, 57.

Sinka wyjaśnia, że obecnie władzę kierowania liturgią w Kościele posiada Stolica Apostolska (papież), władza terytorialna (konferencje biskupów danego terytorium) i biskup diecezjalny³⁷. Brak wyszczególnienia kompetencji wymienionych podmiotów może prowadzić do pewnych wątpliwości co do ich podziału, zwłaszcza na płaszczyźnie prawa kościelnego w Polsce.

Nie można też pominąć głosu Świętej Kongregacji Kultu Bożego Stolicy Apostolskiej z roku 1970, która w Instrukcji *Liturgicae instaurationes* wręcz nakazuje biskupom ustalenie pewnych kanonów pieśni liturgicznych dla poszczególnych grup społecznych. Stwierdza się w niej, że

konferencje biskupów mają ustanowić pewien wykaz śpiewów, które podczas Mszy świętej odprawianych dla specjalnych zgromadzeń, na przykład dla młodzieży, dzieci, mogą być śpiewane, a które nie tylko swym tekstem, ale również melodią, rytmem i użytymi instrumentami odpowiadałyby miejscu oraz godności i świętości Bożego kultu³⁸.

Chodzi tu z pewnością o kanon pieśni liturgicznych lub o konkretne śpiewniki liturgiczne, które byłyby dla wiernych czytelnym kryterium odniesienia co do liturgiczności danych propozycji.

Ważne informacje w omawianym temacie znajdują się w *Ogólnym wprowadzeniu do mszału rzymskiego*. Dotyczą one odpowiedzi na pytanie: kto może w Polsce decydować o dopuszczeniu śpiewów do liturgii? W punkcie 393 tego dokumentu znajduje się wyjaśnienie:

Z uwagi na wielkie znaczenie śpiewu, który jest nieodzowną oraz integralną częścią liturgii, Konferencje Episkopatów winny zatwierdzić melodie, zwłaszcza dla tekstów obrzędów Mszy świętej, odpowiedzi i akłamacji ludu oraz dla szczególnych obrzędów sprawowanych w ciągu

---

37 Do kompetencji Stolicy Apostolskiej należy – wprowadzanie w życie wszelkich rozporządzeń papieża dotyczących liturgii, który jest najwyższym prawodawcą w Kościele. Czuwa ona, by treść modlitw liturgicznych zgadzała się z dogmatami wiary. Zatwierdza wszystkie teksty liturgiczne, także ich tłumaczenia na języki narodowe; władzę terytorialną tworzą konferencje biskupów danego terytorium. Konferencja biskupów przygotowuje tłumaczenia ksiąg liturgicznych na języki narodowe oraz je wydaje po zatwierdzeniu przez Stolicę Apostolską. Decyduje o instrumentach muzycznych w liturgii, o postawie wiernych w czasie sprawowanych obrzędów, zatwierdza melodie do tekstów liturgicznych; biskup diecezjalny – kieruje liturgią w powierzonym mu Kościele, zatwierdza nabożeństwa, powołuje komisje muzyczne i liturgiczne, czuwa między innymi nad wyposażeniem kościołów. Por. T. Sinka, *Zarys liturgiki*, s. 39–40.

38 Święta Kongregacja Kultu Bożego, Instrukcja *Liturgicae instaurationes*, 3.

roku liturgicznego. Do tych konferencji należy również ocena form muzyki, melodii oraz instrumentów muzycznych, jakie mogą być dopuszczone do kultu Bożego, to znaczy ich przydatności albo możliwości przystosowania do użytku liturgicznego³⁹.

Taką samą informację znajdujemy też w innych miejscach dokumentu⁴⁰. Zatem *Ogólne wprowadzenie do mszału rzymskiego* powierza Konferencji Episkopatu Polski wyłączną władzę zatwierdzania obecnych i wprowadzania nowych melodii do tekstów obrzędów mszy świętej.

Instrukcja Episkopatu Polski o muzyce liturgicznej po Soborze Watykańskim II stwierdza natomiast, iż „wszystkie śpiewy przeznaczone do użytku liturgicznego mają mieć aprobatę Konferencji Episkopatu Polski, albo przynajmniej Władzy Diecezjalnej”⁴¹. Podobnie w dalszej części *Instrukcja* stwierdza, że władzę zatwierdzania śpiewów *prorium missae* ma Konferencja Episkopatu Polski lub władza diecezjalna⁴². Ostatnie dwa punkty dokumentu, w których czytamy, że Diecezjalna Komisja Muzyki Kościelnej jest organem doradczym biskupa diecezjalnego⁴³, stwierdzają, że to właśnie ona ma za zadanie opiniować przedstawione propozycje i przekazywać je biskupowi.

Najnowszy dokument Konferencji Episkopatu Polski dotyczący muzyki kościelnej przyznaje kompetencje zatwierdzania pieśni oraz śpiewników zarówno Konferencji Episkopatu Polski, określając ją terminem „władza kościelna”⁴⁴, jak i biskupowi diecezjalnemu, używając terminu „kompetentna władza diecezjalna”⁴⁵. Trzeba tu jednak zaznaczyć, że desygnat wyrażenia „kompetentna władza diecezjalna” jest w istocie tożsamy z pojęciem „władza kościelna”. Dokument ten daje też wiernym kanon pieśni, które zostały dopuszczone do liturgii. Jest nim *Śpiewnik kościelny* ks. Jana Siedleckiego (wydanie XLI), który jako ogólnopolski śpiewnik liturgiczny zapewnia wiernym w Polsce zbiór pieśni spełniających kryteria liturgiczne i zatwierdzone do użytku w czasie celebracji świętych czynności⁴⁶. Warto zaznaczyć, że drugim takim ogólnopolskim

---

39 *Ogólne wprowadzenie do mszału rzymskiego*, Poznań 2006, 393.

40 Por. *Ogólne wprowadzenie do mszału rzymskiego*, 48, 87, 390.

41 *Instrukcja Episkopatu Polski o muzyce liturgicznej*, 10.

42 Por. *Instrukcja Episkopatu Polski o muzyce liturgicznej*, 12.

43 Por. *Instrukcja Episkopatu Polski o muzyce liturgicznej*, 38.

44 Por. *Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o muzyce kościelnej*, 41.

45 Por. *Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o muzyce kościelnej*, 14.

46 Por. *Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o muzyce kościelnej*, 41c. Por. J. Siedlecki, *Śpiewnik kościelny*, Kraków 2017.

polskim śpiewnikiem zatwierdzonym przez Konferencję Episkopatu Polski i stanowiącym kanon pieśni liturgicznych jest *Śpiewnik liturgiczny* opracowany przez środowisko muzykologów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego⁴⁷. Wszystkie inne śpiewy, które nie znalazły się w powyższych zbiorach (piosenki religijne), nie można wykonywać w czasie liturgii, gdyż często zawierają teksty o charakterze niereligijnym, a ich melodie mają zazwyczaj świecki charakter⁴⁸.

Muzyka wokalna: chóralna i solowa

W kwestii kryteriów dopuszczalności muzyki chóralnej i solowej do liturgii pojawiają się pewne trudności. Wynikają one z faktu, że nie ma w dokumentach Kościoła jednoznacznych wypowiedzi na temat kanonu kompozycji chóralnych czy też solowych dopuszczonych do liturgii, a na temat zatwierdzania tych utworów lub ich przydatności liturgicznej są tylko bardzo krótkie i ogólne wypowiedzi. Mimo to, warto im się przyjrzeć.

Instrukcja Stolicy Apostolskiej *Musicam sacram* podaje ogólne przymioty dotyczące muzyki sakralnej, które odnoszą się do wszystkim form tej muzyki, a więc także i muzyki chóralnej i solowej. Przede wszystkim powinna ona powstawać dla oddania chwały Panu Bogu i odznaczać się świętością oraz doskonałością formy⁴⁹. Co do intencji powstania kompozycji nie ma wątpliwości, że gdy został użyty w niej tekst liturgiczny, to służy ona chwale Bożej. Natomiast na pytanie: na czym polega świętość kompozycji chóralnej (i każdej innej) odpowiada Konstytucja o liturgii *Sacrosanctum Concilium*:

muzyka kościelna będzie tym świętsza, im ściślej zwiąże się z czynnością liturgiczną, już to serdeczniej wyrażając modlitwę, już też przyczyniając się do jedności, już wreszcie nadając uroczysty charakter obrzędom świętym⁵⁰.

Kto jednak ma ocenić, czy dana kompozycja posiada wymienione przymioty i odpowiednią formę? Odpowiedź na to pytanie przynosi *Instrukcja Episkopatu Polski*, która stanowi, że głównie Diecezjalna Komisja Muzyczna decyduje o wprowadzaniu nowych kompozycji do liturgii⁵¹. Dokument jed-

47 Por. *Śpiewnik liturgiczny*, red. K. Mrowiec, Lublin 1991.

48 Por. *Instrukcja Episkopatu Polski o muzyce liturgicznej*, 15.

49 Por. Święta Kongregacja Obrzędów, *Instrukcja Musicam sacram*, 4.

50 Sobór Watykański II, Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, 112.

51 *Instrukcja Episkopatu Polski o muzyce liturgicznej*, 39.

nak nie podaje, jak w praktyce miałyby się to odbywać. Czy każdy dyrygent chóru, chcąc zaśpiewać daną kompozycję w czasie liturgii, winien otrzymać akceptację wspomnianej komisji? Wydaje się to absurdalne. Wobec nieistnienia i niemożliwości stworzenia kanonu kompozycji chóralno-liturgicznych warto odnieść się do nauczania Kościoła, które może, choćby pośrednio, dostarczyć wskazówek dotyczących kryteriów dopuszczalności kompozycji chóralnych i solowych do liturgii. *Instrukcja* podaje jeszcze jedną ważną informację odnośnie do śpiewu solowego, stwierdzając, że jeśli okoliczności za tym przemawiają, to powinien on być wykonywany przed lub po liturgii⁵², a nie w czasie jej trwania.

Ojcowie soborowi polecają muzykom, by przesiąknięci duchem chrześcijańskim pielęgnowali i powiększali skarbiec muzyki sakralnej.

Niech tworzą melodie, które posiadałyby cechy prawdziwej muzyki kościelnej i nadawałyby się nie tylko dla większych zespołów śpiewających, lecz także dla mniejszych chórów i przyczyniałyby się do czynnego uczestnictwa całego zgromadzenia wiernych⁵³.

Teksty do takich kompozycji należy czerpać z Pisma Świętego i ksiąg liturgicznych⁵⁴. Takie same stanowisko prezentuje dokument *Musicam sacram*, który dodaje, że utwory te muszą być zgodne z określonymi zasadami i przepisami⁵⁵. Ponadto dokument ten apeluje do kompozytorów, aby zgłębiali dawną muzykę sakralną, jej rodzaje i właściwości, tak aby nowe dzieła liturgiczne niejako wyrastały z bogatej tradycji, która przekazała Kościołowi prawdziwe skarby muzyczne⁵⁶. Aby te skarby mogły ujrzeć światło dzienne, potrzebni są odpowiedni wykonawcy, między innymi organiści i dyrygeneci. Przy czym jest ważne, aby byli to ludzie z właściwym przygotowaniem liturgiczno-muzycznym.

Wielkie zatem znaczenie ma edukacja i formacja muzyków kościelnych. Organiści dyrygeneci, kantorzy, psalterzyści, członkowie zespołów śpiewających spełniają funkcje liturgiczne,

---

52 Por. *Instrukcja Episkopatu Polski o muzyce liturgicznej*, 24.

53 Sobór Watykański II, Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, 121.

54 Por. Sobór Watykański II, Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, 121.

55 Por. Święta Kongregacja Obrzędów, *Instrukcja Musicam sacram*, 53.

56 Por. Święta Kongregacja Obrzędów, *Instrukcja Musicam sacram*, 59.

a zarazem są w parafiach animatorami życia liturgicznego. Od nich w dużej mierze zależy poziom kultury muzycznej wiernych⁵⁷,

poucza *Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski*.

Wydaje się zatem, że Kościół w swoim nauczaniu nie chce ograniczać kompozytorów muzyki chóralnej czy solowej ani wykonawców tych utworów, dając im konkretne kryteria czy kanony przy zachowaniu ogólnych norm. Kościół z pełnym zaufaniem odwołuje się do ich kwalifikacji, ducha religijnego i odpowiedzialności za dzieła tworzone z myślą o liturgii. Odpowiedzialność ta winna bazować na świadomości, że muzyka, którą tworzą, ma służyć większej chwale Bożej oraz przyczyniać się do uświęcenia zarówno wykonawców, jak i słuchaczy.

Muzyka instrumentalna

W poszukiwaniu kryteriów dopuszczalności muzyki instrumentalnej do liturgii, zgodnie z nauczaniem Kościoła, trzeba odpowiedzieć na następujące pytania: Jakie instrumenty mogą być użyte w liturgii? W jaki sposób i kiedy należy akompaniować w czasie liturgii? Kiedy dopuszczona jest solowa muzyka instrumentalna w liturgii oraz jakie utwory solowe mogą być wykonywane w liturgii?

W przypadku dopuszczalności instrumentów do liturgii trzeba najpierw przywołać stwierdzenie ojców soborowych, którzy podkreślają, że

w Kościele łacińskim należy mieć w wielkim poszanowaniu organy piszczałkowe jako tradycyjny instrument muzyczny, którego brzmienie ceremoniom kościelnym dodaje majestatu, a umysły wiernych porywa do Boga i spraw niebieskich⁵⁸.

Organy elektroniczne są możliwe w liturgii, ale tylko jako instrument tymczasowy⁵⁹. Konstytucja *Sacrosanctum Concilium* w dalszej części – za zgodą kompetentnej władzy terytorialnej – dopuszcza inne instrumenty do liturgii,

---

57 *Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o muzyce kościelnej*, 54.

58 Sobór Watykański II, Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, 120.

59 Skoro organy elektroniczne – tzw. elektrofony – są tylko instrumentem tymczasowym w liturgii, to bezpodstawna jest praktyka ich błogosławieństwa. Por. *Instrukcja Episkopatu Polski o muzyce liturgicznej*, 28. Por. *Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o muzyce kościelnej*, 37a.

jeśli spełniają następujące kryteria: mogą one być przystosowane do użytku sakralnego, odpowiadają godności świątyni i przyczyniają się do zbudowania wiernych⁶⁰. Instrukcja *Musicam sacram* dodaje jeszcze jedno kryterium dopuszczalności instrumentów do liturgii, a mianowicie tradycję poszczególnych narodów. Zdecydowanie jednak zakazuje używania instrumentów służących do wykonywania muzyki świeckiej, stwierdzając, że „to, co według ogólnego przekonania i faktycznego używania odpowiednie jest tylko dla muzyki świeckiej, należy bezwzględnie wyłączyć z wszelkich czynności liturgicznych”⁶¹. Do takich instrumentów episkopat Polski zalicza: fortepian, akordeon, mandolinę, gitarę elektryczną, perkusję, wibrafon i inne podobne instrumenty⁶². Dokument ten dodaje również, że w czasie liturgii nie wolno wykonywać muzyki instrumentalnej (także wokalne) odtwarzanej z nośników elektronicznych⁶³. Możliwy jest jednak udział orkiestry, z tym zastrzeżeniem, że orkiestra dęta powinna raczej brać udział w celebracjach odbywających się na zewnątrz kościoła z racji na donośne brzmienie tego typu zespołu⁶⁴.

W nauczaniu Kościoła, choć nie ma konkretnych kryteriów dotyczących akompaniamentu poza tymi, które już zostały wcześniej podane⁶⁵, istnieją pewne dodatkowe wskazówki. Kongregacja Obrzędów Stolicy Apostolskiej w swojej *Instrukcji* podaje dwa ważne wskazania. W pierwszym zaleceniu zwraca uwagę, aby akompaniament nie zagłuszał śpiewu do tego stopnia, że słowa stają się niezrozumiałe. Drugie wskazanie dotyczy śpiewu celebransa i asysty, który zawsze ma się odbywać bez akompaniamentu⁶⁶. Ponadto Konferencja Episkopatu Polski dodaje, że wszystkie śpiewy w Triduum Sacrum, od *Chwała* we mszy wieczery Pańskiej aż do uroczystego *Alleluja* w czasie Wigilii Paschalnej, powinny być wykonywane a capella⁶⁷.

Temat solowej muzyki instrumentalnej w czasie liturgii jest poruszany także w dokumentach Kościoła. Posoborowa *Instrukcja* precyzuje, że „gra solowa możliwa jest jedynie na początku, zanim kapłan przyjdzie do ołtarza,

60 Por. *Instrukcja Episkopatu Polski o muzyce liturgicznej*, 28.

61 Święta Kongregacja Obrzędów, *Instrukcja Musicam sacram*, 63.

62 Por. *Instrukcja Episkopatu Polski o muzyce liturgicznej*, 29.

63 Por. Sobór Watykański II, Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, 30.

64 *Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o muzyce kościelnej*, 39.

65 Por. Sobór Watykański II, Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, 112. Por. *Instrukcja o muzyce w świętej liturgii Musicam sacram*, 4.

66 Święta Kongregacja Obrzędów, *Instrukcja Musicam sacram*, 64. Por. *Instrukcja Episkopatu Polski o muzyce liturgicznej*, 19.

67 Por. *Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o muzyce kościelnej*, 38.

w czasie przygotowania darów, podczas Komunii i na końcu Mszy świętej”⁶⁸. Natomiast zabroniona jest w okresie Adwentu i Wielkiego Postu, podczas Triduum Paschalnego oraz w czasie Oficjum i mszy świętej za zmarłych⁶⁹.

Biskupi polscy mówią także o tym, że repertuar utworów wykonywanych w czasie liturgii „musi zgadzać się z myślą przewodnią dnia liturgicznego lub przynajmniej zgadzać się z okresem liturgicznym, jak również odpowiadać treściowo danej czynności liturgicznej”⁷⁰. Nie może być tak, że chorał z *cantus firmus* z pieśni na Boże Narodzenie jest grany w okresie Wielkiego Postu i odwrotnie. Nigdy też nie wolno wykonywać w liturgii utworów o charakterze świeckim⁷¹. Niemniej istotne jest pytanie o sposób wykonania utworów muzycznych. Skoro organista – we współpracy z proboszczem – ma być odpowiedzialny za poziom muzyki w liturgii, a więc także za muzykę organową, powinien on czuwać i dołożyć wszelkich starań, by była ona wykonana na odpowiednim poziomie⁷². Warunkiem tego jest posiadanie odpowiednich kwalifikacji muzycznych i liturgicznych, bez których organista nie może być zatrudniony na stanowisku organisty⁷³.

Podsumowanie

Nauczanie Kościoła – jak wykazano powyżej – w kwestii dopuszczalności utworów muzycznych do liturgii nie jest obojętne. W przypadku śpiewu gregoriańskiego istnieją konkretne kanony ksiąg zawierających śpiewy liturgiczne, z których należy czerpać. Nowe śpiewy zasadniczo już nie powstają z przynajmniej z dwóch powodów: pierwszy – zbiory tych śpiewów są tak obszerne, że w pełni wystarczają na wszystkie celebracje w roku liturgicznym; po drugie – język łaciński stał się językiem „martwym” i coraz mniej rozumianym, stąd trudność tworzenia monodii, która idealnie współbrzmiałaby z treścią liturgiczną.

---

68 Święta Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Musicam sacram*, 65. Por. Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o muzyce kościelnej, 37.

69 Por. Święta Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Musicam sacram*, 66.

70 Instrukcja Episkopatu Polski o muzyce liturgicznej, 8.

71 Por. Instrukcja Episkopatu Polski o muzyce liturgicznej, 10, 24.

72 Por. Święta Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Musicam sacram*, 5; Instrukcja Episkopatu Polski o muzyce liturgicznej, 5.

73 Por. Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o muzyce kościelnej, 12b.

Jeśli chodzi o sakralny śpiew ludowy, to rzeczywistość jest – w opisywanym tu temacie – dosyć klarowna. Powstały kanony śpiewów liturgicznych, które wyraźnie określają, które śpiewy mogą być użyte w liturgii, a które nie. Natomiast na temat prawa zatwierdzania i dopuszczenia śpiewów do liturgii bardzo precyzyjnie pisał niekwestionowany autorytet w dziedzinie muzyki liturgicznej w Polsce – ks. prof. Ireneusz Pawlak, stwierdzając: „władzą dla śpiewów celebriansa i ministrów jest Konferencja Episkopatu, natomiast dla śpiewów zgromadzenia liturgicznego – ordynariusz miejsca”⁷⁴.

W przypadku muzyki wokalne (chóralnej i solowej), jak i instrumentalnej – niestety – nie istnieją precyzyjnie określone kanony. O ile w przypadku tej pierwszej wyraźnym kryterium jest tekst – jeśli jest liturgiczny, może dać pewne sugestie co do liturgiczności danej kompozycji. W przypadku muzyki instrumentalnej Kościół z pewnym zaufaniem poleca ich twórcom, jak i wykonawcom, by byli ludźmi przesiąkniętymi duchem liturgii, odpowiednio przygotowanymi muzycznie, ponieważ tylko wtedy ich muzyka będzie odznaczać się świętością i doskonałością formy. Na terenach, gdzie istnieją instytucje, jak na przykład diecezjalne studium organistowskie, instytuty muzyki kościelnej i inne placówki kształcące muzyków kościelnych, takie zaufanie ma swoje uzasadnienie. Natomiast tam, gdzie ich brak, może to prowadzić do poważnych nadużyć w doborze utworów do liturgii. Biskup diecezjalny powinien zatem dołożyć wszelkich starań, by do takich sytuacji nie dopuścić.

Przypomnienie tych kryteriów i uwag wydaje się koniecznością wobec pojawiających się wielu przypadków świadczących o nieznajomości zasad lub nadużywaniu ich interpretacji w celebracjach liturgicznych.

---

74 I. Pawlak, *Muzyka liturgiczna po Soborze Watykańskim II w świetle dokumentów Kościoła*, Lublin 2000, s. 119. Por. Święta Kongregacja Kultu Bożego, Instrukcja *Liturgicae instaurationes*, 3.

Bibliografia

- Instrukcja Episkopatu Polski o muzyce liturgicznej po Soborze Watykańskim II*, w: *Prawodawstwo muzyki liturgicznej*, red. A. Filaber, Warszawa 1997, s. 82–90.
- Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o muzyce kościelnej*, www.episkopat.pl/instrukcja-konferencji-episkopatu-polski-o-muzyce-koscielnej (08.03.2022).
- Jan Paweł II, Encyklika *Ecclesia de Eucharistia*, 17.04.2003.
- Ogólne wprowadzenie do mszału rzymskiego*, Poznań 2006.
- Pawlak I., *Muzyka liturgiczna po Soborze Watykańskim II w świetle dokumentów Kościoła*, Lublin 2000.
- Siedlecki J., *Śpiewnik kościelny*, Kraków 2017.
- Sinka T., *Zarys liturgiki*, Kraków 1997.
- Sobór Watykański II, Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, 4.12.1963.
- Waloszek J., *Teologia muzyki. Współczesna myśl teologiczna o muzyce*, Opole 1997.
- Śpiewnik liturgiczny*, red. K. Mrowiec, Lublin 1991.
- Święta Kongregacja Kultu Bożego, Instrukcja *Liturgicae instaurationes*, 5.09.1970.
- Święta Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Musicam sacram*, 5.03.1967.
- .....

Abstrakt

Kryteria dopuszczalności utworów muzycznych do liturgii w nauczaniu Kościoła po Vaticanum II

Autor artykułu bada kryteria dopuszczalności utworów muzycznych do liturgii, które są dostępne w nauczaniu Kościoła katolickiego poczynając od Soboru Watykańskiego II. Stara się odpowiedzieć na pytanie: co decyduje o tym, że dane formy chorały gregoriańskiego, sakralnego śpiewu ludowego, muzyki wokalne (chóralnej i solowej), jak również muzyki instrumentalnej są akceptowane w liturgii, a inne nie. Wobec pojawiającej się w liturgii wzrastającej liczby utworów o wątpliwej wartości sakralnej, a nawet świeckiej, odnalezienie tych kryteriów i ich przypomnienie wydaje się koniecznością, aby liturgia nie zatraciła swojego charakteru sakralnego.

Słowa kluczowe: muzyka sakralna, muzyka liturgiczna, kryteria dopuszczalności, liturgia

---

Abstract

Criteria for the admissibility of musical works for the liturgy in teaching Church after Vatican II

The article searches for the criteria of admissibility of musical works to the liturgy available in the teaching of the Catholic Church since the Second Vatican Council. It attempts at answering the question of what determines the fact that certain forms of Gregorian chant, sacred folk singing, choral and solo vocal music as well as instrumental music can be admitted to the liturgy while other forms cannot. In view of quite a large number of chants of doubtful sacred or even secular value appearing in the liturgy, defining these criteria and recalling them seems to be a necessity so that the liturgy does not lose its sacred character.

Keywords: sacred music, liturgical music, admissibility criteria, liturgy